

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อ เสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง ปัญหาของครู สังกศศึกษา ในการพัฒนา เจตคติต่อการ อนุรักษ์ โบราณสถาน และ โบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 6 สรุปผลได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา ปัญหา ของครู สังกศศึกษา ในการพัฒนา เจตคติต่อการ อนุรักษ์ โบราณสถานและ โบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวอย่างประชากรของการวิจัยครั้งนี้คือ ครู สังกศศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 6 โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างดังนี้

1. สุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ทั้ง 7 จังหวัด (ลพบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี สระบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี) ได้จำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 120 โรงเรียน และกำหนดจำนวนโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรจังหวัดละ 40 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนโรงเรียนแต่ละจังหวัด ดังนั้นจำนวนโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรในแต่ละ จังหวัดคือ จังหวัดลพบุรี จำนวน 8 โรงเรียน พระนครศรีอยุธยา จำนวน 12 โรงเรียน อ่างทอง จำนวน 5 โรงเรียน สิงห์บุรี จำนวน 5 โรงเรียน สระบุรี จำนวน 8 โรงเรียน ชัยนาท จำนวน 5 โรงเรียน และอุทัยธานี จำนวน 5 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 48 โรงเรียน
2. ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เลือกโรงเรียน ต่าง ๆ ตามจำนวนโรงเรียนที่ได้เลือกจากเกณฑ์ในข้อ 1 (ตัวอย่างประชากรปรากฏในภาคผนวก)
3. ใช้ครู สังกศศึกษาทุกคนในโรงเรียนเหล่านั้น จำนวน 48 โรงเรียน เป็น ตัวอย่างประชากร รวมทั้งสิ้น 350 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนา เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 6 ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จำนวน 1 ชุด โดยได้แนวคิดจากการศึกษาหนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัย และการสัมภาษณ์ครูสังคมศึกษาและศึกษานิเทศก์ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นแบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบตรวจคำตอบ (Check-list)

ตอนที่ 2 สอบถามปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนา เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 ถามปัญหาเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมและความครอบคลุมของเนื้อหา และไปทดลองใช้กับครูสังคมศึกษาจำนวน 15 คน ในโรงเรียนบางประอิน โรงเรียนปากกระดานพิทยา และโรงเรียนท่าเรือ "นิตยานุกูล" แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เลือกไว้ คือ ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 6 ทั้ง 48 โรงเรียน จำนวน 350 ชุด ได้รับคืนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 100

นำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ ข้อมูลด้านสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ข้อมูลจากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่าในตอน 2 วิเคราะห์โดยหาค่ามัธยเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง และข้อมูลจากแบบสอบถามแบบปลายเปิด นำเสนอในรูปแบบความเรียงตามลำดับความถี่

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ในจำนวน 350 คน ที่เป็นตัวอย่างประชากร เป็นหญิงมากกว่าชาย คือ เป็นชาย 122 คน เป็นหญิง 228 คน มีอายุระหว่าง 25-34 ปี เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาอายุระหว่าง 35-44 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด รองลงมาวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี มีประสบการณ์ในการสอน 10-19 ปี เป็นส่วนใหญ่ รองลงมา มีประสบการณ์ในด้านการสอนต่ำกว่า 10 ปี มีชั่วโมงที่ทำการสอน 10-19 คาบในหนึ่งสัปดาห์ เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาทำการสอน 20 คาบขึ้นไปในหนึ่งสัปดาห์

2. ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 สรุปได้ดังนี้

2.1 ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมเป็นปัญหาปานกลาง และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อปัญหาของครูสังคมศึกษา ในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนเป็นปัญหามากในเรื่องต่อไปนี้คือ แหล่งวิทยากรที่ให้บริการยืมสื่อการสอนที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนนั้นส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ ครูไม่สะดวกในการเดินทางมายืมไปใช้ นักเรียนขาดทักษะในการวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน นักเรียนไม่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุเพราะไม่เห็นประโยชน์โดยตรงต่อตนเอง เนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรงมีน้อยเกินไป การสอนเน้นเนื้อหาวิชาในหลักสูตร ทำให้ขาดการสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียน โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการสอนที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียน ได้แก่ หนังสือ วารสาร รูปภาพ สไลด์ ภาพยนตร์

การประเมินพฤติกรรมที่แสดงเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนทำได้ยาก
 เนื้อหาในหลักสูตรมีมากการลัดเทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
 จึงทำได้น้อย วัตถุประสงค์ของหลักสูตรไม่ได้เน้นให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนา
 เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และเวลาเรียน
 มีจำกัด จึงไม่สามารถที่จะลัดเทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
 แก่นักเรียน

2.2 ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน
 และโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เมื่อพิจารณาโดย
 ส่วนรวมเป็นปัญหาปานกลาง และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อปัญหาของครูสังคมศึกษาใน
 การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการ
 จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นปัญหามากในเรื่องต่อไปนี้คือ โรงเรียนขาดครูหรือผู้มีความรู้ความ
 สามารถในการจัดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน
 การจัดทัศนศึกษา เน้นการเที่ยวชมสถานที่มากกว่าการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน
 และโบราณวัตถุของนักเรียน นักเรียนขาดเงินที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทัศนศึกษาไปยังแหล่งโบราณสถาน
 และโบราณวัตถุ ขาดกำลังนักเรียนในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน
 และโบราณวัตถุ เพราะมีนักเรียนจำนวนน้อยเกินไปที่จะเข้าร่วมขุมนุ้มนการอนุรักษ์โบราณสถานและ
 โบราณวัตถุ นักเรียนจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมขุมนุ้มนการอนุรักษ์โบราณสถาน
 และโบราณวัตถุ และคณะครูและนักเรียนไม่ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ
 พัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน เช่น การช่วยกันทำความสะอาด
 บริเวณวัดในท้องถิ่น

3. ปัญหาเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการ
 อนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในด้านการจัดกิจกรรม
 การเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จากแบบสอบถามแบบปลายเปิด
 ได้แก่

3.1 ด้านการคัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ครูสังคมศึกษา เล่นอภิปราย
 ดังนี้ ไม่มีเวลาในการเตรียมการสอนหรือเตรียมการคัดกิจกรรม ให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความ
 สำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ โรงเรียนไม่มีงบประมาณหรือให้การสนับสนุนที่จะเชิญ
 วิทยากรจากหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ มาเผยแพร่ความรู้
 เกี่ยวกับความสำคัญและการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียน และเล่นแนะนำวิธี
 การแก้ปัญหา คือ ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดเตรียมครูสังคมศึกษา ให้พร้อม จัดจำนวนคาบที่สอนให้
 เหมาะสมไม่จัดให้สอนมากเกินไป โรงเรียนควรจัดหางบประมาณที่จะเชิญวิทยากรมาให้
 ความรู้แก่นักเรียน พาให้นักเรียนไปศึกษาของจริง พร้อมทั้งเชิญผู้ที่มีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับโบราณ
 สถานและโบราณวัตถุมาให้ความรู้แก่นักเรียน จัดหาสื่อหรือภาพยนตร์เกี่ยวกับโบราณสถานและ
 โบราณวัตถุมาให้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ครูในหมวดสังคมศึกษาควรร่วมมือกันอบรมชี้แนะ
 ให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ

3.2 ด้านการคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ครูสังคมศึกษา เล่นอภิปราย ดังนี้ ไม่
 สะดวกในการจัดทัศนศึกษาของจริงยังแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ เพราะมีปัญหาในเรื่อง
 ระเบียบราชการการพานักเรียนไปทัศนศึกษา มีความยุ่งยาก การจัดทัศนศึกษาแหล่งโบราณสถาน
 และโบราณวัตถุสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง คณะครูและนักเรียนขาดการประชาสัมพันธ์ในโรงเรียน
 เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ และเล่นแนะนำวิธีการแก้ปัญหา คือ ควรปรับปรุง
 ระเบียบราชการการพานักเรียนไปทัศนศึกษา ให้ครูได้รับความสะดวกมากขึ้น ควรติดต่อ
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาแสดงนิทรรศการ ฉายสไลด์ ภาพยนตร์เกี่ยวกับโบราณสถานและ
 โบราณวัตถุให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า แทนการจัดทัศนศึกษาไปยังแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ
 ที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียนจนเกินไป ควรมีการจัดตั้งชมรมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณ-
 วัตถุ ขึ้นในโรงเรียน ให้นักเรียนในชมรมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นแกนนำ
 ในการคัดกิจกรรมรวมให้นักเรียนทั่วไปเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ
 เช่น จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ โฆษณา ชักชวนให้นักเรียนร่วมมือกันอนุรักษ์โบราณสถานและ
 โบราณวัตถุ โรงเรียนควรคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สามารถปลูกฝัง การพัฒนา เจตคติต่อการ
 อนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนตั้งแต่การศึกษาระดับประถมศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาของครูสังคัมศึกษาในภาพพัฒนา เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ด้านการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และด้านการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้วิจัยได้อภิปรายปัญหาแต่ละด้านดังต่อไปนี้

ปัญหาด้านการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน

เมื่อพิจารณาโดยลุ่มรวมปรากฏว่า ปัญหาของครูสังคัมศึกษาในภาพพัฒนา เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เป็นปัญหาปานกลาง เกี่ยวกับปัญหาในภาพพัฒนาเจตคติของนักเรียนนั้น พิรุณ ชำเลิศ (2529 : 91) พบว่า ครูสังคัมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่า ในภาพพัฒนาเจตคติต่อการประหยัดพลังงานของนักเรียนมัธยมศึกษาด้านการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เป็นปัญหาในเรื่องต่อไปนี้คือ ครูขาดอุปกรณ์การสอน ครูส่วนมากใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ไม่สามารถศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีในเรื่องของการประหยัดพลังงาน เป็นต้น การที่ครูสังคัมศึกษาที่เป็นตัวอย่างประชากรของการวิจัยนี้มีปัญหาปานกลาง ในภาพพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนนั้น อาจเป็นเพราะครูส่วนใหญ่ที่เป็นตัวอย่างประชากร เป็นผู้ที่มิได้ปริญญาตรี (ร้อยละ 92.29) จึงมีความรู้เกี่ยวกับการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน และครูส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์ทางการสอนมาก (ประมาณ 10-19 ปี) จึงสามารถปรับปรุงการศึกษากิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการได้พอสมควร

เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อปรากฏว่า ปัญหาของครูสังคัมศึกษาในภาพพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน มีประเด็นที่เป็นปัญหามากดังต่อไปนี้

1. แหล่งวิทยากรที่ให้บริการยืมสื่อการสอนที่จะนำมาใช้ในภาพการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน

นั้นส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ ครูไม่สะดวกในการเดินทางมาเยี่ยมไปใช้ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2524 : 132) คือแหล่งชุมชนหรือแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ส่วนมากอยู่ในกรุงเทพฯ สำหรับจังหวัดใกล้เคียงนั้นอาจมีแหล่งความรู้ที่ไม่เหมาะสมและเพียงพอ และประหยัด สายวิเชียร (2518 : 39) ก็ได้พบว่า ครูไม่มีเวลาและไม่สะดวกในการเดินทางไปติดต่อ ขอยืมสื่อการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนด้วยวิธีที่ดีที่สุดคือ การพานักเรียนไปศึกษาของจริง และนอกจากนั้นยังสามารถใช้สื่อการสอนแทนของจริงได้ แต่ระยะเวลาในการสอนแต่ละคาบในชั้นเรียนนั้นมีเวลาเพียง 50 นาที จึงไม่เพียงพอต่อการพานักเรียนไปศึกษาของจริง ครูอาจจะต้องนำสื่อการสอนเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุมาใช้ประกอบการสอนในห้องเรียน และแหล่งวิทยาการที่ครูสามารถยืมสื่อการสอนดังกล่าวมาใช้ได้มากพบว่า มีที่กองโบราณคดี กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งสิ้น ส่วนในเขตการศึกษา 6 จะมีสื่อการสอนเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่ครูสามารถจะยืมมาใช้ได้บ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น คือที่หน่วยศิลปากรจังหวัด และวิทยาลัยครู ดังนั้นถ้าครูต้องการยืมสื่อการสอนเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุจึงต้องเดินทางมาเยี่ยมยังแหล่งวิทยาการในกรุงเทพฯ เป็นส่วนมาก และเนื่องจากเขตการศึกษา 6 นั้นตั้งอยู่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ ครูจึงไม่สะดวกในการเดินทางมาเยี่ยมไปใช้ในการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ นอกเหนือจากของจริง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าครูส่งคนศึกษาได้พยายามผลิตสื่อการสอนเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุใช้เองก็อาจทำให้ปัญหาที่ลดน้อยลงได้ เช่น การทำอุปกรณ์การสอนอย่างง่าย ๆ จากวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ ที่สามารถหามาได้โดยเสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย จากการที่ครูส่งคนศึกษาประสบปัญหาด้านแหล่งวิทยาการที่ให้บริการยืมสื่อการสอนดังกล่าว ครูส่งคนศึกษาอาจจะต้องขอความช่วยเหลือในการเสริมสมรรถภาพในการผลิตสื่อการสอนอย่างมากเพื่อจะได้สามารถผลิตสื่อการสอนใช้เอง ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ ฤดี ภูมิภูมิตาวร (2527 : 63) ที่พบว่าครูส่งคนศึกษาต้องการเสริมสมรรถภาพในระดับมากทางด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน

2. นักเรียนขาดทักษะในการวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการจัดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ผลการวิจัย

ข้อนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รงชัย รักซ้อน (2523 : 97) ที่พบว่า อาจารย์ในวิทยาลัยครู เห็นว่าปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาชั้นสูงมีปัญหาใน ประเด็นที่ว่า นักเรียนขาดทักษะในการคิดวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็น ผลการวิจัยของ วิชัย ศันสารเทพา (2524 : 90) ก็พบว่า ปัญหาที่ครูสังคมศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประสบมากคือ นักเรียนขาดทักษะในการแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์วิจารณ์ ปัญหาต่าง ๆ ในภาระเรียน และผลการวิจัยของ ไชยันต์ แคนบุคต์ (2529 : 84) ยังพบว่า ครูสังคมศึกษา มีความเห็นสอดคล้องกันว่าสิ่งที่เป็นปัญหามากสำหรับภาระเรียนการสอนวิชากฎหมายคือ นักเรียนขาด ทักษะในการคิดวิพากษ์วิจารณ์ ลู่ปรหรือตีความทางด้านกฎหมายด้วยตนเอง การที่นักเรียนขาดทักษะ ในการวิเคราะห์วิจารณ์เช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า เพราะครูขาดการฝึกฝนและกระตุ้นให้นักเรียนได้ แสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ เท่าที่ควร ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523 : 56) ได้ชี้ให้เห็นว่า การวิเคราะห์วิจารณ์อาจช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด ทำความเข้าใจ ใช้เหตุผล และประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาเจตคติของนักเรียน เป็นไปอย่างมีเหตุผล และยั่งยืน การวิเคราะห์วิจารณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเจตคติของ นักเรียน แล การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนก็เช่นเดียวกัน ถ้านักเรียนมีทักษะในการแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วิจารณ์ก็จะช่วยให้การพัฒนาเจตคติต่อการ อนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุบรรลุผลสัมความมุ่งหมาย การที่ครูมีปัญหาในการพัฒนาเจตคติ ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน เพราะนักเรียนขาดทักษะในการวิเคราะห์ วิจารณ์นั้น ครูควรนำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มมาใช้บ้างเป็นครั้งคราว เพราะจากผลการวิจัยของ พิรุณ ชำเลิศ (2529 : 76) ได้พบว่า ครูสังคมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การใช้วิธีการกระบวนการกลุ่ม จะสามารถพัฒนาเจตคติของ นักเรียนมัธยมศึกษาต่อการประหยัดพลังงานได้

3. นักเรียนไม่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุอันพบนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลู่ปราณี โคตรจรัส (2510 : 332) ที่พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นส่วนใหญ่ไม่สนใจและไม่ตั้งใจเรียนวิชาสังคมศึกษา และกาญจนา เวชยนต์ (2526 : 89) ก็ได้พบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่านักเรียนไม่ค่อยสนใจที่จะศึกษาวิชาสังคมศึกษา

ล 402 การที่มีนักเรียนเป็นตัวอย่างประจักษ์ของการวิจัยนี้ไม่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถาน

และโบราณวัตถุ อาจเป็นไปได้ว่าเพราะ นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในแหล่งที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มากจนเกิดความเคยชินไม่เห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ขาดการกระตุ้นจากครูผู้สอน และการสอน ของครูมุ่งถ่ายทอดเนื้อหาวิชามากกว่าการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ ต่าง ๆ ที่สนุกสนานน่าสนใจ สิ่งทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องนี้ ประหยัด ล้ายวิเชียร (2518 : 49) ได้ชี้ให้เห็นว่า การเชิญวิทยากรที่มีความรู้ โดยตรงเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุมาบรรยาย หรือพาไปศึกษาของจริงเท่าที่สามารถจะ ทำได้ จะช่วยให้นักเรียนสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุมากขึ้น และเมื่อ นักเรียนเกิดความสนใจเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ ครูก็จะสามารถสอดแทรกให้นักเรียน มีความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุได้ง่ายขึ้น

4. เนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยตรงมีน้อยเกินไป ในเรื่องนี้ พิรุณ ชำเลิศ (2529 : 93) ก็พบว่าครูสังคมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาเกี่ยวกับพลังงานในหลักสูตรสังคมศึกษามีน้อยมากเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยได้สำรวจเนื้อหาในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายพบว่า เนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยตรงมีเพียงบทเดียวเท่านั้น ในวิชาประเทศของเรา ส 102 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2528 : 74-81) ซึ่งนับว่ามีน้อยเกินไป ทำให้ครูสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์ โบราณสถานและโบราณวัตถุได้น้อย ในเรื่องนี้ถ้าครูได้พยายามเตรียมการสอนให้รัดกุมโดยสอดแทรก ให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุในการเรียนการสอนเนื้อหาเรื่อง ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เนื้อหาทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรง เช่น เนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ก็จะสามารถสอดแทรกให้นักเรียนเกิดความสำนึก ในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุได้มากขึ้น

5. การสอนเน้นเนื้อหาวิชาในหลักสูตร ทำให้ขาดการสอดแทรกการพัฒนา เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของปรากฏค์สุวรรณ อติตโต (2524 : 114) ที่พบว่า ครูสังคมศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์มีความเห็น สอดคล้องกันว่า การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาล้วนใหญ่ครูผู้สอนยึดตำราเรียนมากเกินไป

วิธีสอนแบบเดิมคือ การบรรยายตามเนื้อหาวิชายังนิยมใช้อยู่ การที่ครูส่งมอบความรู้ต้องเน้นการสอนเนื้อหาวิชาด้านความรู้ความจำ เช่นนี้ อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้คือ ประการที่หนึ่งการวัดผลใช้ข้อสอบรวบรวมจากเหตุการณ์ศึกษา ซึ่งข้อสอบส่วนใหญ่มักจะถามด้านความรู้ความจำเป็นส่วนมาก ทำให้ครูต้องเน้นการสอนเนื้อหา เพื่อให้ให้นักเรียนทำข้อสอบได้ และประการที่สองคือ เนื้อหาวิชาในหลักสูตรส่งมอบศึกษามีมาก (ดังผลการวิจัยนี้ข้อ 8 หน้า 91) ครูจึงต้องรีบสอนให้ทันตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ เมื่อการสอนของครูเน้นเนื้อหาวิชาเช่นนี้ จะทำให้ครูขาดการสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า การสอนบรรยายเนื้อหาวิชาดังกล่าวก็สามารถสอนเพื่อปลูกฝังและพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนได้ แต่ต้องกระทำร่วมกับกิจกรรมการเรียนการสอนประเภทอื่น ๆ เช่น การใช้สื่อการสอนประกอบและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตั้งข้อ เสนอแนะของประภา เพ็ญ สวรรค์ (2526 : 177) ที่ว่าการปลูกฝังและพัฒนาเจตคติให้ผลดีนั้นต้องอาศัยเวลา วิธีการ และการสร้างสิ่งแวดล้อมทั้งในระบบการศึกษาในโรงเรียนนอกโรงเรียนและในสังคม ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน จะต้องเป็นตัวนำหรือแบบอย่างที่ดี

6. โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดซื้อ สื่อการสอนที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียนได้แก่ วารสาร รูปภาพ สไลด์ ภาพยนตร์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจมส์ แพตเตอร์สัน (James Patterson 1966 : 61-64) วิชัย สันทรเทพ (2524 : 138) และปราณี สุวรรณ์ อติตโต (2524 : 114) ที่พบว่า ปัญหาในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาล้วนใหญ่ ยังขาดแคลนอุปกรณ์เพื่อประกอบการเรียนการสอนอีกมาก และจากการศึกษาของกองวิจัยทางการศึกษากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 9-21) ได้พบว่า โรงเรียนขาดแคลนอุปกรณ์เพื่อประกอบการเรียนการสอน อาจเป็นไปได้ว่างบประมาณในการจัดซื้อสื่อการสอนสำหรับหมวดวิชาสังคมศึกษานั้นมีจำนวนจำกัด ครูจึงต้องนำไปใช้ในการจัดซื้อสื่อการสอนที่เห็นว่าจำเป็นจริง ๆ ซึ่งอาจไม่ใช่สื่อการสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรง เมื่อเป็นเช่นนี้หมวดวิชาสังคมศึกษา จึงขาดแคลนสื่อการสอนที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนในสภาพเช่นนี้ หมวดวิชาสังคมศึกษาควรจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการจัดซื้อสื่อการสอน

เกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุบ้าง เพื่อจะได้นำไปใช้ในทางประวัติศาสตร์และการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ทั้งนี้ เฮอร์เบิร์ต เจ. เคลาส์แมร์ (Herbert J. Klausmeier 1975 : 361-363) ได้ให้แนวคิดสนับสนุนว่า การใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นวิธีหนึ่งที่จะสามารถปลูกฝังและพัฒนาเจตคติของนักเรียน และเบลวา ลัฟลิน เจนเสน (Belva Laughlin Jensen 1978 : 3524A-3535A) ได้ทดลองเปรียบเทียบวิธีสอน 2 แบบ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเจตคติต่อปัญหาพลังงานแก่ครูประถมศึกษา โดยกลุ่มทดลองจะใช้อุปกรณ์วีดีโอ เทป และสตอรี่ปราย ส่วนกลุ่มควบคุมใช้อุปกรณ์วีดีโอ เทปอย่างเดียว ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองกลุ่มมีการเปลี่ยนเจตคติไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นนอกจากของจริงแล้ว สื่อการสอนก็เป็นสิ่งทดแทนที่ครูจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนได้ และการที่โรงเรียนยังขาดแคลนสื่อการสอนเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าครูผู้สอนได้พยายามผลิตสื่อการสอนใช้เองบ้าง ก็อาจจะทำให้ปัญหาลดน้อยลงได้ เช่น การทำอุปกรณ์จากวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ ที่สามารถหามาได้โดยเสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย

7. การประเมินพฤติกรรมที่แสดงเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนทำได้ยาก ผลการวิจัยข้อนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของลูนิย์ รังวอน (2523 : 60) และพรพรเพ็ญ ทนกล้า (2523 : 62) ที่พบว่าครูสังคมศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า การวัดผลเกี่ยวกับพัฒนาการด้านเจตคตินั้นวัดยาก เพราะเจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดได้โดยตรงด้วยการใช้การสอบเพียงอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนด้วย ดังนั้นการวัดผลว่านักเรียนจะมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุหรือไม่ก็ต้องใช้เครื่องมือวัดผลหลายประการร่วมกัน เช่น การสอบ การสังเกตพฤติกรรมและการสังเกตการณ์ เพื่อให้ให้นักเรียนแสดงออก ตลอดจนการให้นักเรียนประเมินผลตนเองและประเมินผลให้เพื่อนของนักเรียนด้วย ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะจำนวนนักเรียนมีมากยากที่จะศึกษาติดตามพฤติกรรมด้านเจตคติของนักเรียนได้ทั่วถึง

8. เนื้อหาในหลักสูตรมีมาก การสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุจึงทำได้น้อย ผลการค้นพบว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของปราจค์สุวรรณ อติตโต (2524 : 114) ที่พบว่า ครูสังคมศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ มีความเห็น

สอดคล้องกันว่า เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีขอบเขตกว้างเกินความ
 สามารถที่ครูจะสอนให้ครอบคลุมได้ในเวลาจำกัด ที่หลักสูตรกำหนดให้ ฤดี ภูมิภูมิตวาร (2527 :
 94) ก็ได้วิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาในเขตการศึกษา 4 มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เนื้อหาวิชา
 สังคมศึกษามีมากเกินไป และโกะเค้ค ด้วงอินทาร์ (2528 : 143-154) ได้พบว่าผู้บริหารการศึกษา
 ครู และนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาด้าน
 การเรียนการสอนในห้องเรียนมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการศึกษาที่สาคัญคือการเรียนการสอน
 มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการมากเกินไป เนื้อหาแต่ละรายวิชามีมากเกินไป เมื่อเนื้อหาในหลักสูตร
 มีมากเกินไป ครูจึงเน้นการสอนเนื้อหาวิชาดังผลการวิจัยนี้ข้อ 5 หน้า 89 เพื่อให้ทันตามที่
 หลักสูตรกำหนด ทำให้การสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
 ทำได้น้อยมาก

9. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ไม่ได้เน้นให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อ
 การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อันที่จริง
 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษา ไม่ได้เน้นให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนา
 เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนโดยตรง แต่ถ้าพิจารณาหลักสูตร
 มัธยมศึกษาตอนต้นและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายโดยละเอียดจะเห็นว่า หลักสูตรมัธยมศึกษา
 ตอนต้นได้ระบุวัตถุประสงค์นี้ไว้ในข้อ 6 คือ ให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิด
 ความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตน ตลอดจนเห็นคุณค่า มีความรับผิดชอบ รวมทั้งให้ตระหนัก
 ถึงการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ
 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายได้ระบุวัตถุประสงค์นี้ไว้ในข้อ 3 คือ ให้จัดกิจกรรมการเรียน
 การสอนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติ
 รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม การที่ครูสังคมศึกษาที่เป็นตัวอย่างประจำกรเห็นว่
 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษา ไม่ได้เน้นให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนา
 เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อาจเป็นเพราะ
 ครูสังคมศึกษาไม่ได้ศึกษาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้ถี่ถ้วน และเป็นไปได้ที่วัตถุประสงค์ของ
 หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาศึกษาไม่ได้ระบุเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและ
 โบราณวัตถุไว้อย่างชัดเจน

10. เวลาเรียนมีจำกัด จึงไม่สามารถที่จะสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียน ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากเนื้อหาวิชาในหลักสูตรมีเรื่องที่ต้องสอนมาก จึงไม่สัมพันธ์กับเวลา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นพพร พานิชย์ (2521 : 1-12) และวิชัย จันทร์เพา (2524 : 130) ที่พบว่าปริมาณเนื้อหาวิชาในหลักสูตรสังคมศึกษามีมากเกินไปไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียน นอกจากนี้ผลการวิจัยของ คงศักดิ์ สังฆมานนท์ (2523 : 71) ยังพบว่าปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ครูสังคมศึกษาชั้น ม.1 ประสบอยู่ คือ ปัญหาเกี่ยวกับเวลาเรียนซึ่งไม่สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูสังคมศึกษาจึงมุ่งสอนเนื้อหาตามความรู้ความเข้าใจที่ทันตามเวลาที่กำหนดให้ ทำให้การสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุทำได้ยาก ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าครูผู้สอนสามารถวางแผนการสอนอย่างรัดกุม โดยพยายามสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในบทเรียนต่าง ๆ ตามที่มีโอกาสหรือเมื่อเนื้อหาของบทเรียนเอื้อต่อการสอดแทรกก็อาจจะทำให้ปัญหาลดน้อยลงได้

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน จะเห็นว่า สิ่งที่เป็นปัญหามากคือ เรื่องที่เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหา เวลาเรียนงบประมาณ การวัดผล ตลอดจนเกิดจากตัวนักเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวมักไม่ได้เกิดจากครูผู้สอนและเป็นที่น่าสังเกตว่า ถ้าปัญหาใดเกิดจากตัวครูผู้สอน ครูผู้สอนมักจะเห็นว่า เป็นปัญหาไม่สำคัญนัก ตัวอย่างเช่น ข้อที่ถามถึงปัญหาต่อไปนี้เป็นคือ ครูไม่มีทักษะในการวัดและประเมินผลด้านการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ครูไม่เข้าใจวิธีสอนที่จะสามารถพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ครูขาดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาต้นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ผลการวิจัยพบว่า เป็นปัญหาปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูผู้สอนที่เป็นตัวอย่างประชากรส่วนใหญ่มีความรู้ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 92.29) และมีประสบการณ์ในการสอนมาก (ประมาณ 10-19 ปี) จึงได้รับการศึกษาและมีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน และสามารถแก้ไขปัญหากับการเรียนการสอนได้ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จึงเป็นปัญหาที่ไม่เนื่องมาจากตัวครู

ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมปรากฏว่า ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นปัญหาปานกลาง เกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติของนักเรียนระดับมัศึกษานั้น พิรุณ ขำเลิศ (2529 : 91) ได้วิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียน มีความเห็นว่าการพัฒนาเจตคติต่อการประหยัดพลังงานของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นั้นมักประสบปัญหาดังต่อไปนี้ คือ ครูและผู้บริหารโรงเรียนขาดความสนใจที่จะส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการประหยัดพลังงาน การจัดทำแผนศึกษานอกโรงเรียนต้องใช้เวลาใช้ล่าช้า เป็นต้น การที่ครูสังคมศึกษาเป็นตัวอย่างประการของการวิจัยนี้เห็นว่า การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นปัญหาปานกลางนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงคุณสมบัติของครูสังคมศึกษา เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ผลการวิจัยประเด็นนี้และพบว่า ครูส่วนใหญ่ที่เป็นตัวอย่างประการเป็นผู้ที่มีวุฒิปริญญาตรี (ร้อยละ 92.29) และครูส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์ทางการสอนมาก (ประมาณ 10-19 ปี) จึงทำให้ครูมีปัญหาในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนไม่มากนัก

เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ เกี่ยวกับปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรพบว่า ประเด็นที่เป็นปัญหามากมีดังนี้

1. โรงเรียนขาดครูหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อัมพร ศิลารังษี (2516 : 52) ที่พบว่าครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ขาดทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ของวิชาสังคมศึกษา การที่โรงเรียนขาดครูในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ อาจเป็นไปได้ว่าสาเหตุอาจมาจากการที่ผู้บริหารไม่สนับสนุนและไม่เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ประกอบกับนักเรียนเองก็ขาดเงินในการ

เข้าร่วมกิจกรรม (ดังผลการวิจัยข้อ 3 หน้า 96) จึงเป็นเหตุให้ขาดครูที่จะมาช่วยค่า ณาการ
 สดกกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

2. การจัดทำคณศึกษาเน้นการ เกี่ยว วมสถานที่มากกว่าการพัฒนาเจตคติต่อการ
 อนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดทำคณศึกษา
 ของโรงเรียนส่วนมากมุ่งที่ความเพลิดเพลิน และได้รู้จักสถานที่โบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ
 ประกอบการเรียนการสอนมากกว่าที่จะเน้นการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและ
 โบราณวัตถุของนักเรียนโดยตรง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคณะครูไม่ได้ตระหนักในความสำคัญของการ
 พัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนที่ควรจะต้องไปกับการจัด
 ทำคณศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดทำคณศึกษาที่แหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ ควรเน้นการพัฒนา
 เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุด้วย ซึ่งอาจทำได้โดยการเชิญวิทยากรที่มีความรู้
 โดยตรงมาบรรยาย โนม้หน้าวจิตใจให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและ
 โบราณวัตถุ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม และมีการอภิปรายเพิ่มเติมหลังจากการไปทำคณศึกษา
 มาแล้ว เกี่ยวกับการจัดทำคณศึกษานี้ นักการศึกษาทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ เช่น
 ประสาร มาสาฎล ณ อยุรยา (2523 : 54-56) และเฮอร์เบิร์ต เจ. เคลลส์แมร์ (Herbert
 J. Klausmeier 1975 : 361-363) ให้ความสนับสนุนว่า เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยพัฒนา
 เจตคติของนักเรียนได้ นอกจากนี้ผลการวิจัยของโรเบิร์ต อี. คิง (Robert E. King 1979 :
 4116-A) ก็พบว่า การจัดทำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธีจัดทำคณศึกษาร่วมกับการสอนในชั้นปกติ
 นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนรู้สูงขึ้นและมีทิศทางของเจตคติต่อการประหยัดพลังงาน
 โนม้เหยียงไปในทางที่พึงปรารถนามากขึ้น และผลการวิจัยของ พิรุณ ขำเลิศ (2529 : 75)
 ก็ได้พบว่า ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า วิธีสอนด้วยการจัด
 ทำคณศึกษาจะสามารถพัฒนาเจตคติต่อการประหยัดพลังงานของนักเรียนมัธยมศึกษาได้ การจัดทำ
 ทำคณศึกษาจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาเจตคติของนักเรียน ดังนั้นการที่ครูสังคมศึกษา
 ที่เป็นตัวอย่างประชากรของการวิจัยนี้เห็นว่า การจัดทำคณศึกษา เน้นแต่เพียงการ เกี่ยว วมสถานที่
 มากกว่าการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนเป็นปัญหามาก
 จึงแสดงให้เห็นว่า ครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดทำคณศึกษาดีและเห็นว่า
 ควรจัดทำกิจกรรมประเภทนี้ให้มีคุณค่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3. นักเรียนส่วนใหญ่ขาดเงินที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่คั่นศึกษาไปยังแหล่งโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ครูส่งคั่นศึกษาส่วนใหญ่ประสบบ่อย ๆ ดังเช่น ผลการวิจัยของ อัมพร คีลารังษี (2516 : 48) ที่พบว่าครูส่งคั่นศึกษาระดับมัธยมศึกษามีความเห็นว่า ปัญหาของ นักเรียนในภาคการศึกษาเล่มแรกหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา คือ ปัญหาด้านการเงินในการเข้าร่วม และจากการศึกษาของ ประหยัด สายวิเชียร (2518 : 39) ก็ได้พบว่า ปัญหาหรืออุปสรรคของ นักเรียนในการไปศึกษานอกสถานที่คือ ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพราะค่าใช้จ่ายสูง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสภาพทางการเงินในครอบครัวของนักเรียนส่วนมากยังไม่ดีนัก และนักเรียนไม่มีรายได้พิเศษ ดังนั้นถ้านักเรียนขาดเงินที่จะไปร่วมกิจกรรมที่คั่นศึกษาไปยังแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนเอง ทางหนึ่ง เนื่องจากนักเรียนไม่ได้สัมผัสกับของจริง ครูส่งคั่นศึกษาที่ต้องการพานักเรียนไปศึกษายังแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ตามความต้องการ ผู้วิจัย เห็นว่า ปัญหาที่น่าจะได้รับการแก้ไขโดยความร่วมมือของผู้บริหารโรงเรียน และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ในชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ครูซึ่งมีความจำกัดทั้งด้านเวลาและด้านการเงิน

4. ขาดกำลังนักเรียนในการจัดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เพราะมีนักเรียนจำนวนน้อยเกินไปที่เข้าร่วมชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากภาวะประชาสัมพันธ์ชวนนักเรียนเข้าเป็นสมาชิกของชุมนุมยังไม่ดีพอ หรือการจัดกิจกรรมของชุมนุมเท่าที่ผ่านมาไม่น่าสนใจ หรือนักเรียนจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุดังผลการวิจัยนี้ ข้อ 5 การขาดกำลังนักเรียนเช่นนี้ จะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน

5. นักเรียนจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ ได้ภาคการศึกษาละ 1 ชุมนุมเท่านั้น นักเรียนจึงจำเป็นต้องเลือกเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมนุมที่สนใจมากที่สุด และชุมนุมที่นักเรียนสนใจมากอาจเป็นชุมนุมที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่ตนชอบ จึงเข้าไปร่วมกิจกรรมชุมนุมเหล่านั้นเป็นส่วนใหญ่ ทำให้นักเรียนเป็นจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เมื่อเป็นเช่นนี้ชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ จึงสามารถจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อการพัฒนา

เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนให้แก่จำนวนนักเรียนไม่มากเท่าที่ควร

6. คณะครูและนักเรียนไม่ร่วมมือกัน ในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน เช่น การช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัดในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เขาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2529 : 115) ที่พบว่าครูส่งคมศึกษาประสพปัญหาการขาดความร่วมมือจากฝ่ายบริหาร คณะครู นักเรียน ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ฮีโนรส ลู่ภาสัย (2529 : 106) ได้พบว่า ครูส่งคมศึกษาประสพปัญหาการขาดความร่วมมือระหว่างฝ่ายบริหาร คณะครู และนักเรียน ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาเศรษฐกิจศาสตร์ การที่คณะครูและนักเรียนไม่ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ อาจเป็นเพราะคณะครูยังไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งนักการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ปราณี รามลุต (2528 : 192-193) และ จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis 1972 : 246-249) ได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์จะช่วยเสริมสร้างเจตคติได้ ดังนั้นการขาดความร่วมมือของคณะครูและนักเรียน ในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์นั้นจึงเป็นปัญหามากสำหรับครูส่งคมศึกษาที่เห็นว่าการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีคุณค่าต่อการพัฒนาเจตคติของนักเรียน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาของครูส่งคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จะเห็นว่า สิ่งที่เป็นปัญหามากคือ เรื่องที่เกี่ยวกับการบริหาร ตัวนักเรียน ขาดความรู้ความเข้าใจ ในการจัดทัศนศึกษา และคณะครูไม่ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนนั้นส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ไม่ได้เกิดจากตัวครูผู้สอน การที่ผลของงานวิจัยนี้ปรากฏดังนี้ อาจเป็นเพราะครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งคมศึกษาในห้องเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนส่งคมศึกษาครบถ้วน ทั้งการพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติดีพอสมควร แต่อาจขาดทักษะในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผลการวิจัยนี้ปรากฏเช่นนี้ เป็นสิ่งที่น่าพอใจเพราะแสดงว่าครูส่งคมศึกษา

เข้าใจและยอมรับว่าตนมีปัญหาอย่างไรและเพียงใด ทำให้สามารถแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม อันจะเป็นผลต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ

1. ควรปรับปรุงหลักสูตรสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเน้นจุดประสงค์การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนไว้ในหลักสูตรให้ชัดเจน
2. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดทำคู่มือครูและเอกสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ออกเผยแพร่ให้ครูผู้สอนอย่างทั่วถึง
3. ควรจัดสรรงบประมาณในการซื้อสื่อการสอนให้แก่โรงเรียนให้มากขึ้น
4. ควรปรับปรุงระเบียบราชการเกี่ยวกับการพานักเรียนไปทัศนศึกษาให้โรงเรียน และครูมีความคล่องตัวในการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

1. ควรจัดการฝึกอบรมครูประจำการและภารณีเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้ครูมีสมรรถภาพในการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยการขอความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์ และผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำแก่ครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การผลิตและการใช้สื่อการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผลเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
2. ควรจัดเตรียมครูสังคมศึกษาให้พร้อม จัดจำนวนคาบที่สอนให้เหมาะสม ไม่จัดให้สอนมากจนเกินไป เพื่อให้ครูจะได้มีเวลาเตรียมการสอนหรือเตรียมการจัดกิจกรรมให้นักเรียน เกิดการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุได้เต็มที่

3. ควรอำนวยความสะดวกให้ครูส่งนักศึกษาเกี่ยวกับการยื่นสื่อการสอนจากภายนอก เช่น จากแหล่งวิทยาการในชุมชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมศิลปากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ควรสนับสนุน ส่งเสริม และให้ความสะดวกในการจัดกิจกรรมบางอย่าง เช่น การเชิญวิทยากรที่มีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุมาให้ความรู้แก่นักเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ การจัดทำแผนศึกษา การจัดทำรายการ การจัดทำคำขวัญยุคคติเตือนใจ การประกวดบทกลอน บทความเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

5. ควรให้การสนับสนุนและร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาล และเอกชนในการ นำนักเรียนมาร่วมกิจกรรมเนื่องในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น งานวันประวัติศาสตร์ นครศรีอยุธยา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับครูส่งนักศึกษา

1. ควรปรับปรุงตนเองให้พร้อมทุกด้าน ได้แก่ การเตรียมเนื้อหา และเทคนิควิธี การสอน การดำเนิการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน ตลอดจนการวัดและ ประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งพัฒนาการของนักเรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

2. ครูส่งนักศึกษาควรเป็นแกนนำแก่ครูในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทางด้านวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมเพื่อการพัฒนา เจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น นำนักเรียนไปช่วยกันทำความสะอาด โบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่นและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การจัด กิจกรรมดังกล่าวควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมวางแผนและดำเนินการด้วย

3. ครูส่งนักศึกษาควรปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เช่น ปฏิบัติงานร่วมกับนักเรียนเมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา ชุมชนและโบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่น

4. ควรแสวงหาความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน เพื่อร่วมงานการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ หรือการให้ความสนับสนุนโดยการให้ข้อมูล อุปกรณ์ ตลอดจนความสะดวก
5. ครูส่งนักศึกษาควรศึกษาค้นคว้าในห้องส่ง คณิตศาสตร์หรือในห้องเรียน โดยรวบรวมเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุให้พร้อม
6. ครูส่งนักศึกษาควรผลิตสไลด์เกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุใช้เอง เท่าที่จะสามารถทำได้

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของครูในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักศึกษาระดับการศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับเทคนิคการสอนที่จะสามารถพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย